

**«ТІЛ МОДЕРНИЗАЦИЯСЫ: УАҚЫТ ТАЛАБЫ»
атты Халықаралық ғылыми-теориялық конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ
29-30 мамыр, 2015 ж.**

**МАТЕРИАЛЫ
Международной научно-теоретической конференции
«МОДЕРНИЗАЦИЯ ЯЗЫКА: ВЫЗОВЫ ВРЕМЕНИ»
29-30 май, 2015 г.**

**MATERIALS
of the International scientific-theoretical conference
«MODERNIZATION OF LANGUAGE: REQUIREMENT OF TIME»
May 29th and 30th**

УДК 80/81
ББК 81.2
Т 93

Под общей редакцией заведующей кафедры общего языкознания и иностранной филологии
профессора Г.Б.Мадиевой

Редакционная коллегия:
Бектемирова С.Б., Карагойшиева Д.А.

Т 93 Тіл модернизациясы: уақыт талабы. XVIII халықаралық ғылыми-теориялық конференция материалдары. = Модернизация языка: вызовы времени. мат. XVIII межд. научно-теор. конф. = Modernization of Language: requirement of time. materials of the XVIII international scientific-theoretical conference. – Алматы: ҚазҰУ, 2015. – 208 б. – каз., рус., англ.

ISBN 978-601-04-0008-5

Сборник материалов конференции подготовлен на факультете филологии и литературоведения и мировых языков Казахского национального университета имени аль-Фараби.

Все публикации даются в авторской редакции.

УДК 80/81
ББК 81.2

ISBN 978-601-04-0008-5

© КазНУ имени аль-Фараби, 2015

<i>Чеишвили Т.А., Капанадзе И.Б.</i> Механизмы метафорического освоения русской концептосферы грузиноязычными реципиентами (на материале аутентичных текстов).....	61
<i>Садықбеков Қ.А.</i> Мәмлүктер дәуірінде жазылған кыпшақ тіліндегі лингвистикалық шығармалар.....	63

МОДЕРНИЗАЦИЯ ЯЗЫКА И МОДЕРНИЗАЦИЯ ОБЩЕСТВА

<i>Азаматова А.Х, Муканова А.З.</i> Курс латинского языка в системе университетского образования.....	64
<i>Абдиганарова Г.А.</i> Пуризм тілдік құбылыс ретінде.....	66
<i>Анарбекова Ұ.</i> Қазақстанның қазіргі таңдағы тілдік жағдаяты.....	70
<i>Аргингазина Ш.Б.</i> Тіл – мәдениет көрсеткіші.....	74
<i>Бектемирова С.Б., Ералиева А.</i> «Марапаттау» сөйлеу актілерінің ерекшеліктері.....	77
<i>Борибаева Г.А.</i> Топонимдік аңыздардағы әйел бейнесі.....	81
<i>Жумабекова А.К.</i> О современных направлениях исследования полилингвальной коммуникации в условиях языковой ситуации Казахстана (социолингвистические и лингводидактические аспекты).....	84
<i>Кенжеқанова Қ.К.</i> Когнитивтік лингвистиканың интерпретациясы.....	87
<i>Мадиева Г.Б.</i> Глобализация и интеграция: современное лингвистическое образование (к постановке вопроса).....	90
<i>Мадиева Г.Б, Алимбекова Ф.</i> Онимдер – этникалық мәдениеттің куммулятивті таңбалары.....	93
<i>Мадиева Д.</i> Модернизация языка: англицизмы в названиях мероприятий (к постановке проблемы).....	95
<i>Попова Н.В., Сабырбаева Н.К.</i> Использование монологического высказывания при обучении иностранным языкам.....	99
<i>Рахметова В.Ж., Карабаева Б.Н., Мадиева З.К.</i> Коммуникативная компетентность будущих специалистов как основа высокого профессионализма.....	102
<i>Seth Agbo</i> The role of language and national cultural identities in the modernization of society	105
<i>Таубаев Ж.Т.</i> Саяси дискурстағы манипуляция мәселесінің ерекшеліктері.....	108

Язык, определяемый моделью мира, существующей в когнитивном представлении народа, испытывает на себе влияние различного рода экстралингвистических факторов (географических, идеологических, исторических, мировоззренческих, социальных, культурных и др.). Поэтому при изучении языка важны любые сведения исторического, этнографического характера, помогающие в исследовании современных языковых состояний. Меняется ментальность человека, меняется мода – меняется язык. В связи с этим, при определении аспектов лингвистических исследований выделены новые: функциональный аспект – анализ языковых единиц в речи; когнитивный аспект, который необходим для изучения сознания личности, ментальной репрезентации различных концептов и их языкового воплощения; лингвокультурологический аспект; психолингвистический аспект; социолингвистический аспект и др., которые позволяют реализовать интегрированный подход в обучении лингвистических дисциплин.

Организация языкового материала опирается на инновационные научные и дидактико-методические принципы, которые дают возможность структурировать презентацию материала с учетом кредитной технологии обучения и с применением модульной технологии на основе подачи материала по строго заданным взаимосвязанным структурным модулям (блокам).

Например, докторантам в соответствии с развитием мировой науки обучающимся предлагаются такие новые дисциплины, как *Язык и компьютерные технологии, Корпус и корпусная лингвистика, Гендерная лингвистика, Когнитивная грамматика, Концептология, Психо- и нейролингвистика, Теория дискурса: методы дискурсивного анализа и контент-анализ, Кризис языковой идентичности и языковой сдвиг, Языковое планирование в Республике Казахстан, Теория коммуникации и языковое манипулирование, Этноязыковое сознание и культура, Язык и межкультурная коммуникация, Политический дискурс* и мн.др.

С 2011 г. магистрантам специальности «БМ021300 – Лингвистика» впервые предложены инновационные образовательные программы: Лингвистика и межкультурная коммуникация, Теория языка и лингвокриминалистика, Социо- и психолингвистика, Корпусная лингвистика, в рамках которых магистранты изучают важные для современной науки дисциплины: *Язык и гендер, Язык и межкультурная коммуникация, Язык и социум, Введение в лингвокриминалистику, Язык и конфликтология, Основы лингвистической экспертизы, Язык и теория социальной коммуникации* и др. Необходимо отметить, что как образовательные программы, так и их содержание строятся на принципе мобильности, т.е. они не являются «застывшими», могут гибко реагировать в соответствии с новыми трендами на изменения в современном обществе, научных достижениях и образовании. Тем не менее, предлагаемые курсы, безусловно, основываются на фундаментальных теоретических положениях и прикладных разработках, полученных как в мировой практике, так и в ходе научных исследований преподавателями кафедры общего языкознания и иностранной филологии, которые постоянно занимаются повышением квалификации, анализируют и обобщают опыт отечественных и зарубежных ученых.

Из этого следует, что проводимые преподавателями научные исследования и их результаты являются базой для создания инновационной модели научного и образовательного пространства. Именно преподаватели – проводники новых идей и стимуляторы создания мотивированных потребностей специалиста нового формата. И именно преподаватели, в первую очередь, должны использовать инновационные технологии в своей многогранной деятельности для того, чтобы реально участвовать в формировании конкурентноспособного специалиста востребованного на отечественном и международном рынке труда.

Все это способствует повышению уровня научного потенциала и интеграции казахстанской высшей школы в мировое научное и образовательное пространство.

1. <http://his.iseptember.ru/article.php>

2. <http://www.bestreferat.ru/referat-4051.html>

ОНИМДЕР – ЭТНИКАЛЫҚ МӘДЕНИЕТТІҢ КУММУЛЯТИВТІ ТАҢБАЛАРЫ

Мадиева Г.Б., g.madi@mail.ru

Алишбекова Ф. feruzo 93.6@mail.ru

(Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, Алматы, Қазақстан)

Кілт сөздер: оним, ономастиология, ономастика

Онимдер – этностың куммулятивті таңбасы, өйткені сол атауда барлық ақпарат көзі, оның неліктен солай аталғандығы жайлы мәлімет қамтылады.

Жалқы есімдер – этностың әлеуметтік және мәдени өмірімен тығыз байланысты, өйткені әрбір есім, сол халықтың тұрмыс-тіршілігімен тығыз байланысты.

Белгілі бір стильдік мәнде қолданылған кейіпкер аттары ономастиологиялық өрісте поэтикалық аттар деп қолданылып жүр. Ономапозтика – көркем әдеби туындылардағы жалқы есім атаулыны, олардың құрылым принципін, мәнерін (стиль), мәтіндегі қолданысын зерттейтін, оқырманның қабылдауы мен қаламгердің эстетикалық көзқарасын білдіретін, мақсатын айқындайтын ономастиканың бір тармағы.

Соңғы жылдары кеңестік (ТМД елдері) тіл білімі көлемінде поэтикалық антропонимия немесе ономапозтика – әдеби көркем туындылардағы жалқы есімдерді (позтонимдер) зерттейтін ономастиканың бір тармағы өсіп шықты. Ономапозтика жалқы есімдердің принциптерін, мәтіндегі қолданысын, сондай-ақ автордың стилін, дүниетанымын, мақсатын айқындайды. Н.В. Подольскаяның анықтамасы бойынша, поэтикалық ономастика – көркем шығармадағы атауыштық қана емес, стилистикалық және идеологиялық қызмет атқаратын антропонимдердің қалыптасуы, қолдану ерекшеліктерін зерттейтін ономастиканың саласы. Көркем туындыны ауқымы, шеңбері, өрісі кең болғандықтан, көп қырлы алмас секілді асыл дүние деп қарайтын болсақ, оның бір қыры сатира мен юмор тұрғысынан сөз етпекпіз. Жалқы есімдерді төмендегідей мағыналық топтарға бөле аламыз.

Адамға қатысты атаулардан жасалған атаулар: Апаева, Абысын Ағайын Туғаншылов, Апамов, Абысын Шешеева, Бауырбек Немереұлы, Жездебек Әкейменов, Женгебай, Қайын Мырзағаулы Қайын Ағаев, Қайын Мырзағаулы Шыраков, Қайыңсіңлі Бикешқызы Шырайымовна, Шебере Үбіреұлы, Құдағиева, Туғанбай Інішек – бұлар туыстық қатынасқа байланысты атаулар.

Тұрмыс жабдықтарына байланысты туған атаулар: Бізбике, Өтірбике, Дастархан, Инегүл, Қайыңгүл, Мес, Опақұл, Шишагүл, Ожауқұл. Ожауова, Егеуәлі Қайрақұлы, Көрпебаевна, Гостағанова, Тұтқыш, Шарбақова т.б. *зергерлік бұйымдар:* Зұмратбаев, Сырғасв, Жамбы, Қырықсақина, Түймегүл, Шаптенге, Сомекеш, Сырғабике, Ақбалдақ, Актенге, Жүзік, Тұмаргүл. т.б. *мата, киім атаулары:* Ақжаулық, Алжапқыш, Көжежаулық, Барқытбике, Батшайы, Мәуіті, Малмагүл, Бәтеңкеқызы, Орамалова, Тазтешпеков, Шапанқызы, Кебісбай, Бөрікбай, Құлақшын, Тыммақбай, Ләмбөк, Етікбай, Мәсібай, Киімбай, Шұлғаубай, Қалпағыбар т.б. *азық-түлік, тағам:* Айрангүл, Бауырсақ, Бөкпен, Қатықгүл, Шайбике, Шайгүл, Әсіп, Қазы Қартабаев, Қамыржан, Күлшебай, Балшекер, Майсөк, Майшелпеков, Мейіз, Шекер, Дәмдігүл, Талқан, Тәтті, Тоқашбек, Уызхан, Шәрбат т.б. *ән-күй аспаптары:* Адырнабай, Пернебике, Дабыл. *жабдық атаулары:* Мұрындық, Ноқтабай, Тоқым, Тұсаубай, Тұзақ, малдың тері атаулары: Елтірбай, Пұшбақбай, Тулақбай, Шөншік, Боздақ, Жабағы, Шудабай, Жарғақ, Тайтері, қару - жарақ: Айбалта, Бәкі, Ытырабай, Жебе Садақұлы, Қарубай, Нағанбай, Наркескен, Пышақбай, Патронбек, Пушбақбай, Оқпан, Оқпанай, Семсеров, Шоқпаров, ұлттық мүлік аттары: Наркескен, Қоңырқұлжа, Тайтұяқ, Оңқай, алшысынан түсетін асық, Бүкшік.

Табиғатқа қатысты атаулардан жасалған атаулар: астроним (аспан денелері): Айдай, Аспанды Тіреп тұрғаныбыш, Күнбике, Күншығыс, Күнбатыс, Үркер, *анемоним (жел):* Дольгүл, Желдігүл, Ақдолы, Көкдолы, Толағай, Құйынгүл; *зооним (аң-құс):* Түлікбике, Бөрікүл, Кішкүл, Қоянгүл, Бозымгүл, Танабике, Жорғагүл, Қойсұлу, Жүзтайлақ Өтеп, Тауықбике, Қырғиғүл,

Көкекүл Сіркекүл, Сонашүл, Тістібака: *Ойконим* (жер бедеріндегі атау): Аймақ, Батпақбай, Ойпангүл, Дөнес, Дөнбек, Жертесер, Жолтабар, Өңірбек, Енісгүл, Сортан, Тақыр, Тасбике, Үңгір, Лайбай, Иірімбек, Дөнасаров, Тауасаров: *Фитоним* (өсімдік): Дәрігүл, Жуақұл, Құрақгүл, Қызғалдақ, Мактажан, Миагүл, Қоғажай, Ләйлікөк, Сарғалдақ, Сабақгүл, Сәбізкүл, Томаркүл, Өтіргүл, Көкекүл, Гүжапырақ, Гүлелпек.

Қоғамға қатысты ұғымдардан жасалған атаулар: абстрактілі ұғым: Ақылкөп, Анаубай, Арзанкүл, Ашгүл, Әбиіркүл, Ойбике, Құтбике, Әділгүл, Сәуегүл, Зәрубике, Қайзада, Солзада, Кімов, Мынауғұл, Елбике, Дауғұл, Жәнегүл, Занғой, Даусоғар, Таққұмар, *Дигитоним* – адамға берілген қоғамдағы орнын ерекшелендіріп тұратын қосымша атақ іспетті князьдық, дворяндық титул аттар. Дигитонимдік СЮП-гер: *Ақпаша, Байбаша, Нарбаша, Бухан, Бөрхан, Елесхан, Елікхан, Үрмехан Жалаухан, Ханәлемесов, Князев* (герман “тек”).

Білім-ғылымға байланысты туған аттар: Ақылдым, Ақылқалта, Әліппе, Әріпбек, Білімгүл, Білгішбай, Емле, Жұрнақ, Үтір, Ноқат, Сұраубай т.б.

Жанрлық аттар: Әлкисса, Әзілбай, Әзіл Сықақов, Әзіләлі, Әнгіме, Бәдік, Боссөз, Жырау, Келеке, Құрғасөзөв, Өленбаев, Тілмар, Тұспал, Жырдария, Қалжыңбасұлы, Мысалжан, Мақалбике, Пародияғали, Панфлетхан, Оспақ, Сатирин, Ұйқасбай, Эпиграммабай т.б.

Соматикалық атаулардан жасалған атаулар:

Соматикалық атаулар бас-көз, бет-ауыз, тіл-жақ мұрын, қол-аяқ, т.б. кейіпкердің аталуына уәж болғаныны анықталынды.

Бас аймағынан жасалған атаулар: Алтыбас, Бақырбасов, Бұзаубас, Додабас, Дарабас, Дыраубас, Ешкібас, Жайбас, Жалаңбасов, Жалпақбас, Жапсарбас, Жарғақбас, Жүндібасовиц, Жарықбас, Зілбас, Итбас, Киізбас, Көкебас, Кірбас, Көнгенбасов, Қабанбас, Қазанбас, Қайқыбас, Қалтақбас, Қарынбас, Қасқабас, Қисықбас, Қоқыбас, Масбас, Маубас, Ожаубас, Сарыбас, Қубас, Қағанақбас, Майбас, Тақырбасов, Таспабас, Тесікбас, Түктібас, Топайбас, Топырақбас, Шаштыбас, Шакпабас, Шалабасов, т.б. Мысалдар “бас” атауымен тіркескен кейіпкер аттарының тізімі ғана емес. Әр кейіпкер атының астарында ғасыр бойы қалыптасқан дүниетаным, ұлттық болмыс, ұлттық мінез, ұлттық дәстүр, ұлттық наным-сенімнен туындайтын құбылыс – этнолингвистикалық ерекшелік жатыр.

Зоофорлық (зоо гр. «жануар» – отім. атау) аттар (ЗА) – жан-жануар, аң-құс, құрт-құмырсқа атауларынан жасалған жапқы есімдер. Қозыбақ, Қозытай, Қозыбағар, Қойбай, Қойбағар, Қойсұлу, Қойтеке, Қойшы, Қойболды, Қошқар, Торымбике, Ісекбай. Сигнификаттық (лат. *significatum* – “таңбалаушы”) мағына ұғыммен, ойлаумен байланысты. Сигнификаттық мағына – жуастық, көнбістік, момындық.

Ешкі атауымен келген ЗА: Ақтуша, Ешкіайдар, Ешкібас, Ешкібағар, Ешкікөз, Ешкісүз(өв), Текекөз, Тоқалешки(ева), Тышқақ (лақ), Шыбыш т.б. Сигнификаттық мағына: шымдамсыздық, жеңілтектік, күйзелестік, сабырсыздық.

Сыыр атауымен келген ЗА: Ауқау(өв), Бұзаубас, Бұзаутамақ, Бұқабаев, Бұқамойын, Бөртебаева, Өгізхан, Сыырбағар, Сыырбаев, Танабике, Зеңгібаба. Мұндағы ассоциация – қыңырлық, надандық, топастық.

Гитонимдерден жасалған ЗА: Ақбозов, Аткелтір, Бестібай, Дөненқырт, Жорзабай, Көкшолоқ, Көкбайтал(өв), Мәстек, Құнанқырт, Нарбалақов, Саңлаққали, Саршолоқ, Саяқбай, Пырақбаев, Тайбұғақов, Тайшабаров, Тайқара, Тайқасқа, Тайтері, Тайлыаяқ, Тайтұяқ, Тебеген, Тарпаңбай. Денотаттық (лат. *denotatum* – “белгіленуші”) мағына – албырттық асаулық, шалкестік.

Түйе атауымен келген ЗА: Ақтайлақ, Атанбек, Бозтайлақ, Бошалақ, Бозінген, Бозымзұл, Боздақ, Бура, Жұзтайлақ, Қоспақ, Нарпаша, Наркескен, Нұқатан, Ингенбай, Ойсыл, Өркеш, Түйебағар. Түйеге тән денотаттық мағына – жуастық, адуындық, самарқулық, жалқаулық.

Фитофорлық (өсімдік атауынан жасалған ЖКЕ-лер аттар) Ағаш: Ағашбай, Сандалбай, Тасеменов, Шыбық, Зәйтүн Бұтақ, Бұтағали, Жапақ, Қыяқ Қамысов, Қамысбай, Құрай, Шілік, Шигүл, Шибұт, Шиборбай. Шөп: Адыраспанов, Ажырық, Бұзаубас, Ебелек, Затыран, Жантәк

Желбіржекен, Қалақай, Қаңбақтай, Миягүл, Нашибек, Шавыр, Шөңгебай, Усойқы, Дақыл: Арпабай, Тарыбай, Жүгерин, Күрішбек, Мақтажасан, Уытбай. Бау бақша: Әңгелек, Бүлдірген, Бәдірен, Жаңсақ, Жуағұл, Көсік, Пістебек, Түйнекбай, Шиебайұлы, Шатырашұлы, Пәшек, Бошақ. Гүл: Гүлдерай, Гүлбазар, Инегүл, Қызғалдақ, Сарғалдақ, Гүлжатырақ, Бәйшешек, Ләйлікөк, Сарықұл, Шайқұл.

Әдеби кейіпкерге ат беруді ұлы еңбек деп қарау керек, өйткені көркем шығармада кездейсоқ аттардың болуы мүмкін емес. Жазушы Л. Успенский: «Егер Л. Толстойдың басына өзінің геройларының фамилияларын айталық, Ростовтың фамилиясын Перепеняға өзгертер ойы келсе, «Соғыс пен бейбітшіліктің» мықты ғымараты теңселген болар еді» деген сөзін тек ғана жеңіл өзілге құрылған деп санауға болмас.

Сатиралық-юморлық кейіпкер аттары автордың ойынан шығарылған, қиялдан туған жасанды аттар болғанымен, оның астарында қазақи мінез, әзіл-қалжың, қазақтың философиясы, тарихы, саясаты, мәдениеті жағыр деуге толық негіз бар, экстралингвистикалық факторлар кейіпкер аттарының уәжделуін, ұлттық санамен, болмыспен, тарихпен, рухани мәдениетпен, халықтың әдет-ғұрып, салт-дәстүрлерімен тығыз сабақтасқан жүйелілігін түсінуге жол ашады. Қорыға келгенде, ең бастыларына тоқталсақ:

✓ Қазақ сатирасы мен юмор жанры және басқа көркем-әдеби туындылар бойынша аты ерекше кейіпкер аттары жинақталып, тізімге алынды.

✓ Барлық ономастикалық бірліктер тақырыптық-мағыналық жағынан жүйеленіп, әр топшаның терминдері ономастикалық көзқарастық тұрғыдан сараланды.

✓ Кейіпкер аттарының лексикалық құрамының көне сөздер мен жаңа сөздерден, кірме элементтерден жасалғанын анықтау сөздік қордың мүмкіншілігін ресурсын көрсететін фактор екендігі анықталынды.

✓ Кейбір сөздердің шығу төркіні, атаулар мен ұғымдардың кейіпкер аттарынан көрініс табуын айқындауға күш салдық.

1. Хасенов Ә. *Тіл білімінің теориялық және практикалық мәселелері.* – Алматы, Мектеп, 1985. – 66 б.

2. Мусаев К.М. *Лексикология тюркских языков.* – Москва: Наука, 1984. – 205 с.

3. Джанузаков Т.Дж. *Основные проблемы ономастики казахского языка: автореф. дисс... доктора филол. наук.* – Алма-Ата, 1976. – 15-24 с.

4. Воробьев В. *Лингвокультурология. Теория и методы.* – РУДН, 1997. – 37 с.

5. Смағұлова Г. *Мағыналас фразеологизмдердің ұлттық мәдени аспектілері.* – Алматы, Ғылым, 1998. – 196 б.

6. Қожжақеев Т. *Сатира негіздері.* – Алматы, 1996, 464 б.

7. Қайдар Ә. *Қазақ тілінің өзекті мәселелері.* – Алматы, 1998–304 б.

МОДЕРНИЗАЦИЯ ЯЗЫКА: АНГЛИЦИЗМЫ В НАЗВАНИЯХ МЕРОПРИЯТИЙ (к постановке проблемы)

Мадиева Д., dinara.madiyeva@gmail.com
(ҚазНУ именя аль-Фараби, Алматы, Казахстан)

Ключевые слова: номинация, названия мероприятий, заимствования, англицизмы

Одним из проявлений модернизации языка конца XX – начала XXI веков можно назвать активный процесс заимствований в языке. После получения независимости «нивелируются» границы между Западом и Казахстаном, что привело к быстрому обмену опытом в разных сферах, тесному контакту представителей разных культур, проведению большого количества различных культурных мероприятий, таких, как шоу, фестивалей, презентаций и других